

nøgle•hullet

24. ÅRGANG
NR. 3 · 2007

TIL LOKAL-
HISTORIEN

NYT FRA LOKALHISTORISK ARKIV & FORENING I ALLERØD KOMMUNE

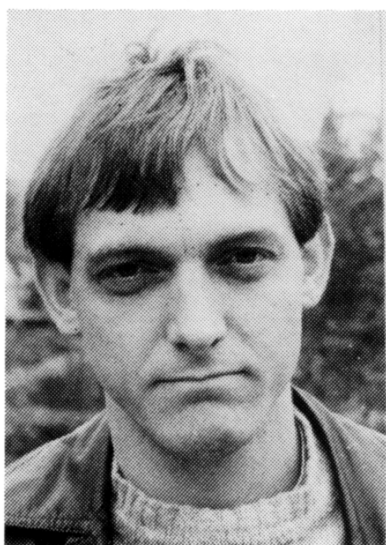
Forsidemotivet er ikke fra en østeuropæisk krigszone, men derimod et ret almindeligt syn i Allerød Kommune, hvor man gennem årene har fornyet bebyggelsen – ikke mindst i Lillerød bymidte.

I år kom så turen til det 99-årige bevaringsværdige Lillerød Bageri, og dermed forsvandt de sidste levn fra M. D. Madsensvejs oprindelige bebyggelse for stedse. Trist nok at denne tids planlæggere ikke kunne efterlade bare enkelte bygninger i bymidten til kommende generationer, og for mange ret skræmmende at byen skal ligne noget helt andet. Nøglehullet har fundet lidt billeder til at illustrere nogle af forandringerne, der trods alt ikke altid gik ud over noget helt umisteligt.

PROGRAMMET

Tirsdag den 9. oktober 2007 kl. 19.30 på KIRKEHAVEGÅRD, Kirkehaven 10, Lillerød, 3450 Allerød.

Museumschef FINN ERIK KRAMER fra Folkemuseet i Hillerød viser billeder og fortæller om ADELEN I NORDSJÆLLAND I MIDDELALDEREN. Man taler tit om 'Kongernes Nordsjælland' med henvisning til de kongelige slotte og de store jagtområder, som kongerne fra midten af 1500-tallet samlede, men man glemmer ofte, at Nordsjælland i middelalderen var beboet af talrige kendte og mindre kendte adelsfamilier. I vores område har vi stadig bevaret Langesøhus (Borre Voldsted) og Bastruptårnet, og flere adelsfamilier bl.a. Hviderne har haft tilknytning til egnen. Finn Kramer har i mange år interesseret sig for den nordsjællandske adel, ikke mindst i forbindelse med oversættelsen af Æbelholt Klosters Brevbog.

Onsdag den 14. november 2007 kl. 19.30.

Byrådsmedlem KURT HANSEN viser billeder fra Arkivets samlinger og tager os med på en kalejdoskopisk rundtur i barndommens Lillerød, hvor han vil fortælle om MIT LIV SOM LILLERØDDRENG.

Kurt Hansen er født i „Baks Gård“ overfor Biografen, dengang man stadig kunne købe en biografbillet til eftermiddagsforestillingen søndag for 50 øre, og inden S-toget kom til byen. Som både spejder og medlem af fodboldklubben kom Kurt Hansen vidt rundt i lokalsamfundet, og han vil fortælle løst og fast – og et par enkelte små løgnehistorier – om datidens Lillerød.

LILLERØDS MÆCEN OLE JØRGENSEN

af Karen Andersen

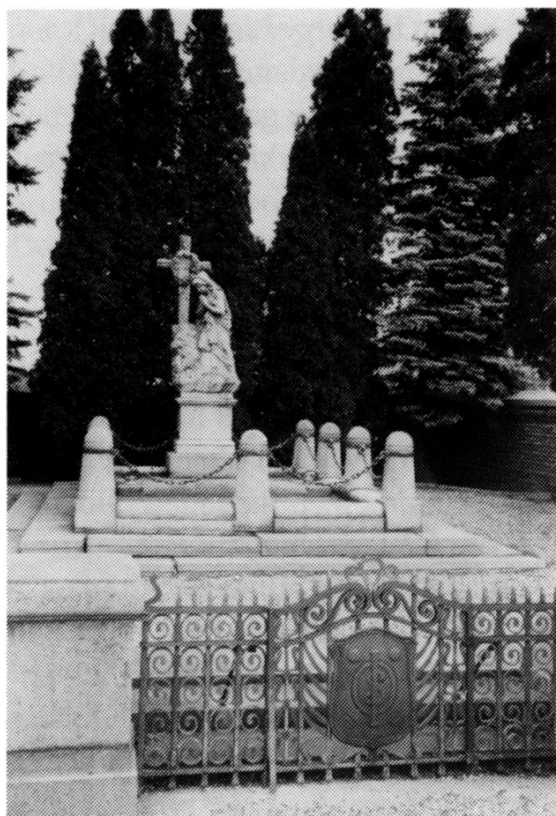
Mon der i dag er ret mange i Lillerød, der ved, at particulier Ole Jørgensen ved forrige århundredskifte var byens store velgører?

På Lillerød Kirkegård ligger der lidt nordøst for koret et meget imponerende gravsted – næsten et mausoleum – for Ole Jørgensen, hans kone, to døtre og en svigersøn.

Gravstedet ligger frit og højt og dækker et stort område, knap 160 m². Det er klart afgrænset fra den øvrige kirkegård med tegldækkede murstensmure på de tre sider og med en lavere granitmur med bronzelåger på den fjerde.

Det egentlige gravsted er domineret af en stor 'sorgens engel' i marmor, der står bag stenlåget med de svære bronceringe. Herunder er gravkammeret.

Selve det ophøjede midterparti er omkranset af ti små granitpiller forbundet med en bronzekæde, og selv beplantningen er arkitekttegnet. Alt dette kan man se ved selvsyn, og vil man vide mere, er gravstedet beskrevet i bladet Arkitekten 1905/06, – så der er ingen tvivl om, at det var noget særligt, Ole Jørgensen fik udført i 1905.

Samme artikel fortæller i øvrigt, at Ole Jørgensen selv købte englen i Italien.

Det her beskrevne gravsted er selvfølgelig mest til Ole Jørgensens ære, men han glemte ikke almenvellet. I 1905 testamenterede han Lillerød Kirke et legat på kr. 70.000 til vedligeholdelse af mausoleet samt uddeling til sognets fattige. Han skænkede desuden knap 400 m² til kirkegårdens udvidelse, og endelig betalte Ole Jørgensen i 1906 for opførelsen af det kirketårn vi alle kender i dag.

Med alt dette i tankerne begynder man at blive nysgerrig. Hvem var denne Ole Jørgensen? – og hvordan tjente han så mange penge, at han i beskeden dansk målestok kunne efterligne de amerikanske mange-millionærer?

Fakta om Ole Jørgensen

Det første man opdager er, at Ole Jørgensen trods sin gavmildhed overfor sognet slet ikke stammer fra Lillerød. Han blev født den 5. november 1841 som søn af parcellist Jørgen Pedersen og Inger Andreasdatter i Bistrup, Birkerød sogn. Han var nummer to af en børneflokk på otte, så der har nok ikke været ret meget at slå til side med i barndomshjemmet. Så ved vi ellers intet om ham, før han bliver konfirmeret i 1856 med udtalelsen „meget god“. De fleste fik en dårligere udtalelse, en hel del „mådeligt“, og derimellem lå vurderingerne „temmelig god“ og „god“. Så vi kan måske tillade os at slutte, at Ole nok har været et kvikt hoved.

Hvad der blev af ham efter konfirmationen er lidt usikkert. Ifølge en folketælling kom han fra Bistrup til København i 1873 og fik borgerbrev eller næringsbrev som høker den 15. oktober 1875.

Her skal lige indskydes, at Ole Jørgensen selv synes at have foretrukket erhvervsbetegnelsen høker, mens myndighederne omtaler ham som viktualiehandler. Selv da han levede af sine penge, kaldte han sig „particulier, fhv. høker“ i Kraks vejviser. Han var midt i 30'erne, da han i 1875 fik næringsbrev, blev gift og åbnede forretning i Blågårdsgade 10 i kælderen.

Hvordan han skaffede sig startkapital vides ikke, men en artikel i Frederiksberg Amts Avis fra 1924 udtrykker det således: „Den kapital, som

Mærkeligt nok kendes intet portræt af Ole Jørgensen, men hans døtre og hustruen Jensigne har vi.

gennem årene kom i Ole Jørgensens hænder, blev ikke til uden arbejde. Han begyndte småt som kældersvend i St. Lyngby Kro, og da han senere kastede sig over handlen i hovedstaden, var det også under beskedne former. Men da han var flittig og sparsommelig, og da han omsider fik begyndt en spækhøkerforretning i Blågårdsgade i København, kom der penge i sparekassen. Kapitalen fik ikke lov til at ligge død hen...“. Vi må regne med, at substansen i artiklen er rigtig, for den stod under Lillerød-rubrikken, og hans kone Jensigne stammede herfra. I 1924 må der stadig have været folk i Lillerød, der har kendt Ole Jørgensen og hans historie.

Ole blev gift i 1875 med Jensigne Frederikke Andersen, datter af væver Anders Sørensen, Lille Gravensten, og i oktober 1876 fødtes deres ældste datter Caroline Mathilde. Knap fem år senere blev den anden datter,

Ole Jørgensens hustru stammer fra Lille Gravsten, den lille gård der indtil 1961 lå på Kollerødvej overfor Kratbjergvej. Kun navnet gik videre til fritidshjem og vuggestue.

Helga Margrethe født i februar 1881. Hun døde allerede i 1894 af tuberkulose, mens datteren Mathilde, gift med bånd- og modehandler Edvard Møller, levede til 1947.

Ole Jørgensen blev velhavende

På en måde kan man sige, at det er ligegyldigt hvordan Ole Jørgensen tjente sine penge, men jeg synes det er spændende, fordi Ole Jørgensen er typisk for sin tid. Det er den tid, hvor industrialismen slår igennem i Danmark. Befolkningsoverskuddet fra landet strømmer til byerne for at få arbejde på fabrikker og småværksteder. Denne indvandring til København i sidste tredjedel af forrige århundrede giver igen stødet til en vældig spekulation og boligbyggeri, især på Vesterbro og Nørrebro. Disse områder var da ret tyndt befolkede, fordi de havde hørt til Københavns fæstningsanlæg. Da fæstningen blev nedlagt i begyndelsen af 1850'erne, begyndte opkøbet af grunde og byggeriet af lejekaser-

ner. Disse forhold gav folk med initiativ og forstand på penge mulighed for opstigning i samfundet. Ole Jørgensen hørte utvivlsomt til denne gruppe.

Det er i dag vanskeligt at få fat på mere end omridsene af, hvordan han tjente sine penge. Kilderne flyder ikke rigeligt, da myndighederne dengang ikke blandede sig meget i borgernes foretagender. Til eksempel kan nævnes, at aktieselskaber ikke skulle registreres, indkomstskat med tilhørende selvangivelse blev først indført i 1903, men det var endnu frivilligt, om man ville indsende selvangivelse eller overlade det hele til ligningsmyndighedernes skøn... I 1876 købte Ole hjørneejendommen Blågårdsgade 10/Baggesensgade 19 for kr. 84.000 med kr. 8.000 i udbetaling. Det er en firetagers bygning, og der bor almindeligvis 14 familier i ejendommen. Det vil sige fra 65 til 90 mennesker.

Omkring 1880 bor Ole Jørgensen med sin familie på 1. sal, og butikken er flyttet til stueetagen. Hans lejlighed synes at være tæt beboet, for i 1880 bor og arbejder der to af Oles brødre hos ham, den ene som butiksvend, den anden som tjenestekarl. Desuden har de en butiksjomfru og en tjenestepige boende. Denne bemanning varer til 1894, hvor Ole afstår sin forretning til broderen Frederik Jørgensen.

Nu flytter familien lidt rundt på Frederiksberg, først til Vodroffsvej 58, 1. sal. 1897-1903 bor de på H. C. Ørstedesvej 24, 1. sal i en ejendom,

der tilhører svigersønnen Edvard Møller. Her har Ole Jørgensen og hans kone en rummelig lejlighed på fem værelser, som koster kr. 350 pr. halvår. Nu har de dog kun en tjenestepige.

Fra 1904 bor de Forchammersvej 2, 2. sal, og her får Ole installeret telefon, så han har været en aktiv selvpensionist, som fulgte med tiden og udnyttede de muligheder, som hans penge gav ham.

Fra en fjern slægtning til hans kone, Mary Petersen, ved vi, at Ole Jørgensen ifølge en familieoverlevering skulle have tjent mange penge ved at købe amerikansk fedt og selv med stort besvær smelte det om. Hvis denne oplysning tolkes ud fra forholdene i dag, ville man gætte på, at han har tjent penge på at fremstille stearinlys. Eller blev det brugt til spise-fedt?

Hvad enten det var det ene eller det andet, så var der penge i fedtstof i denne periode, for M. D. Madsen, der har givet navn til Lillerøds hovedgade, tjente også en stor del af sin formue på finsk smør.

Ole Jørgensen havde årligt indtægter fra sin butik og lejeindtægterne fra sin ejendom. Han solgte den ellers i 1899 for kr. 120.000 med kr. 20.000 i udbetaling. Dette salg kan skyldes, at han fra 1898 deltog i grundopkøb og investerede i huse.

Ole Jørgensen udgjorde sammen med sagfører Peschardt og en murermester Søren Schougaard bestyrelsen for A/S Heimdal, der i 1898 købte en grund på Nørrebro af en handelsgartner.

Ole Jørgensens Gade på Nørrebro.

Prisen var kr. 170.000 kontant for den ryddede grund. Ved købet måtte der ikke bygges på grunden, men den servitut blev ophævet et år senere, da Københavns magistrat tillod anlæggelsen af en gade fra Nørrebrogade 220 til Heimdalsgade. Fra 1902 har denne gade heddet Ole Jørgensens Gade.

Gadeskiltet på Nørrebro.

Lillerød kirke var ikke tårnløs før Ole Jørgensen, men havde siden 1859 et lavt murstenstårn med zinkdækket spir. Det nye tårn blev bygget oven på det gamle. Udateret foto fra før 1906.

Den blev først en offentlig vej i 1967, og i den anledning diskuterede man i borgerrepræsentationen, om navnet skulle bevares. Man kunne kun skaffe en udtalelse om Ole Jørgensen fra hans svigersøns sagfører om, at „han skal have været en dygtig, anset og fortræffelig mand“. Denne beskrivelse passer ikke helt til de normer, man bruger for navngivning af gader i København, men sagen endte med, at man beholdt gadenavnet, fordi det havde været brugt i 65 år. Derfor har Ole Jørgensen stadig sin gade i København.

Tilbage til A/S Heimdals grund. Den blev opdelt i 15 parceller, der blev solgt de næste par år. Det blev ikke det store eventyr, som man nok havde håbet på, men når det hele blev gjort

op, var det trods alt en god forretning. Halvdelen af Ole Jørgensens legat stammer fra denne investering. Hvilke andre grundspekulationer Ole Jørgensen eventuelt har været indblandet i, ved jeg ikke, men det må være dem, der har gjort ham til en velhavende mand.

Ole Jørgensen som velgører

Datidens mennesker kunne ikke vente at opnå en så høj levealder, som vi kan i dag, så det var vel kun naturligt, at Ole Jørgensen, da han blev 60, begyndte at tænke på sit endeligt. I Frederiksborg Amts Avis fra den 22.-2.-1924 udtrykkes det således: „Hverken han eller hans hustru glemte deres fødebyer, og omkring århundredskiftet fattede de

Man må sige, at tårnbyggeriet ændrede kirken drastisk, og rigtig harmoniske proportioner kom der ikke ud af det. På billedet fra 1955 rager tårnet godt op i byens profil.

den beslutning at udvælge en gravplads på Birkerød Kirkegård, hvor de agtede at blive stedt til hvile. Der opstod forskelligt besvær med at få den sag bragt i orden, hvorefter Ole Jørgensen gik til Lillerød.“ I Lillerød blev han i 1904 hurtigt enig med menighedsrådet. Samme år købte han de omtalte knap 600 kvadratmeter af Kirkehavgårdens ejer, Karen Andersen. Dette areal blev overdraget til kirkeejerne, dog med et gravsted udtaget til Ole Jørgensens familie med den servitut, at denne begravelsesplads „...skal stedse bevares og vedligeholdes.“ Endvidere skal der nedlægges krans på alle de afdødes fødselsdage samt til jul.

For at gøre opfyldelsen af disse servitutter økonomisk mulig, skænkede Ole Jørgensen kirken det nævnte legat på kr. 70.000, kaldet „Particulier Ole Jørgensen og Jensigne Frederikke Jørgensen født Andersens

Gravstedslegat“. Fundatsen fra 1924 bestemmer, at de rentepenge, der ikke medgår til vedligeholdelse m.m., skal uddeles til værdigt trængende i Lillerød sogn af sognepræsten og sogneråd. Legatet trådte dog først i kraft efter datterens og svigersønnens død.

Tårn på Lillerød Kirke

Da først Ole Jørgensen havde fået udvidet kirkegården og bygget det store gravsted, fortsatte han i 1906 med at betale for opførelsen af det nuværende kirketårn fordi „... på Lillerød Kirke var dengang et uanseligt spir, som jo ikke passer ret til den smukke kirkebygning.“ (Frederiksborg Amts Avis 22.-2.-1924). Skæbnen har mærkelige veje. Ikke så snart var Ole Jørgensens byggevirk-somhed slut, før han og hans kone døde. Frederiksborg Amts Avis har følgende notits under Lillerød den

13.-2.-1907: „Det ny gravsted på Lillerød Kirkegård, som rentier Ole Jørgensen har ladet indrette, blev i dag indviet ved en højtidelighed, idet hr. Jørgensens hustru og et barn blev indsat i kammeret. Barnet, der i 13 år har været begravet på Assistents Kirkegård, blev ført til Lillerød og sammen med moderen indsat i gravkammeret. Kirken var fyldt til sidste plads. En organistinde fra København spillede, et sangkor sang og derefter talte pastor Trøjel smukt i tilknytning til den sjældne begivenhed“.

Avisen beretter yderligere, at man havde haft stort besvær med at få klokkerne hængt op i det nye tårn til denne begravelse.

Ole Jørgensen døde seks uger senere og blev ifølge dødsannoncen begravet den 3. april kl. 1½ fra Lillerød

Ole Jørgensens ambitiøse gave blev områdets højeste punkt (23m), og tiltrak et par gange respektløse lyn. I 1947 blev taget ryddet for tagsten.

Kirke. Lokalaviserne omtaler slet ikke denne begravelse, så den har måske mest været et københavnsk anliggende. I al fald omtaler annoncen, at tog afgår 'fra Nordbanestationen kl. 12,9'.

Man kan vel passende slutte med at konstatere, at Ole Jørgensen er blevet husket af eftertiden, som han ønskede. I København har han sin gade. Her i Lillerød lægger vel de fleste mærke til gravstedet, når de kommer på kirkegården. Kirketårnet ser vi alle, dog oftest uden at forbinde det med Ole Jørgensen. Og hans store legat? Selv en pengekyndig mand som Ole Jørgensen kunne ikke forudse at to menneskealdre og to verdenskrige ville ændre pengenes værdi så radikalt, at afkastet fra hans legat ikke rækker ret langt i forhold til de krav, som fundatsen stiller. Allerede i 1984 blev Ole Jørgensens Gravstedslegat adskilt fra Fælleslegatet for værdigt trængende i Allerød, og af regnskabet 2006 for gravstedslegatet fremgår det, at vedligeholdelsen af det store gravsted giver et underskud på knap tusind kroner i forhold til indtægterne – selv uden buketter på fødselsdagene.

Ordliste:

Particulier: rentier, person som lever af sine penge

Gravensten: en af Lillerøds oprindelige gårde, der lå på Frederiksborgvej mellem Prøvestensvej og Gl. Lyngvej. Efter en brand i begyndelsen af 1850'erne blev Gravensten solgt og lagt sammen med Prøvesten.

Artiklen har i lidt ændret form været bragt i Nøglehullet 1989/3.

Nedrivningsbilledet fra de første augustdage viser bagerbygningens beskedne dimensioner.

Afsked med Bagerens hjørne

I begyndelsen af august 2007 faldt Lillerød Bageri og omliggende bygninger. Dermed er der ikke et eneste hus tilbage af den oprindelige bebyggelse af M. D. Madsensvej – hjørneejendommen i den anden ende med slagteren undtaget, men den hører mere til stationspladsen. Rydningen af bagerens hjørne var forudsigelig – om end trist, og Nøglehullet tog afsked på forhånd med de historiske bygninger i nr. 2, 2004. Med bageriet forsvandt også den sidste og eneste butik med Lillerød-navnet – så den kendte ”bagerpose-navigation” for folk, der ikke ved, hvor de er havnet – er ikke længere mulig!

Bageriet, inklusiv ”Hyggehjørnet” der var konditori og bagerbolig, blev bygget i 1908. Dengang var indkørslen mellem bagerbutikken og bygningen med Konkurrenten, hvor porten langt senere blev overdækket til den lille butik, der sidst husede Skjold Burne.

Det var grosserer Mads Daniel Madsen der i 1904 erhvervede Irisgården og udstykkede vej og grunde til villaer hvoraf flere havde butikker. Siden voksede Madsens vej til stationsbyens egentlige handelsgade, og den udvikling har nu kostet alle husene fra dengang.

For at afhjælpe trafikken, førtes i 1980'erne en parallelvej bag om butikkerne. Den fik navn efter en Madsensvej-villa, der hed Lilladal (på svensk).

Der er vist ikke mange, der rigtig ved hvordan det nye byggeri vil komme

I starten efter opførelsen 1908 var butikken indrettet med konditori i den høje „Hyggehjørne“-bygning, mens bageriet var i den lave bygning. Lillerød Dampbageris store friliggende bygning bagved er åbenbart opført senere, da det gamle bageri blev for trangt.

Da bygningen, der husede „Konkurrenten“ (tidligere isenkram mv) blev skrællet, dukkede facaden mod passagen (Skjold Burne mm) op, og viste tilmurede døre og vinduer.

til at se ud, og der har vist ikke været vist projekttegninger som overbeviser os om, at det nye vil blive smukkere end det, der var. Lokalplanen giver kun rammerne for bebyggelsens omfang – og om nogen som helst overhovedet ønsker eller mangler endnu et supermarked, er egentlig ikke diskuteret. Med det gigantiske butiks- og parkeringshus overfor, en ny høj Jyske Bank-bygning og måske en ombygget Lokalbank er der vist tale om totalfornyelse og meget lidt genkendelse af et kendt hjørne af Lillerød.

Ole Høegh Post □

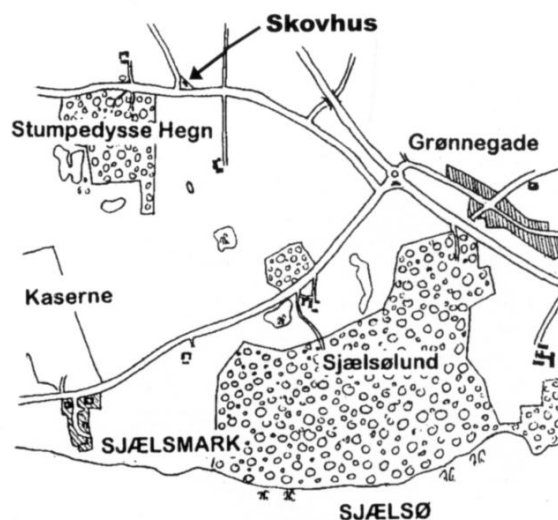
LIDT HISTORIE OM SKOVHUS

af Johannes B. Jørgensen

Beboerne i det daværende Bløvstrød Nedensogn i Kettinge, Grønnegade, Sjælsmark og Storskov i Bløvstrød Kommune mødtes flittigt til både foreningsliv og fest i tiden før og under 2. verdenskrig.

Aktiviteterne fandt sted hos de beboere, der havde god plads eller i Grønnegade gamle skole, men disse løsninger var ikke optimale. Behovet for et større lokalt samlingssted voksede, og efter krigen blev beboerne derfor enige om at bygge et rigtigt forsamlingshus.

Byggegrunden blev skænket af Sofus Larsen, Damgård, på hvis jorder Hørsholm Golfklub nu ligger, og daværende sognefoged P. Christian Nielsen, Rørholmgaard i Kettinge, gik foran i arbejdet med at skaffe interessenter og kapital til Skovhus I/S. Opbakningen var stor. Byggeriet blev igangsat, og den 7. december 1947 holdt man indvielsesfest i det nybyggede forsamlingshus med møde- og gymnastiksal. Huset blev navngivet „Skovhus“, og udover en stor sal med scene, havde huset et moderne køkken samt en lejlighed til værten. I mange år herefter dannede Skovhus den lokale ramme for mange fælles aktiviteter spændende fra foredrag,

folkedans og gymnastik til fester, alt sammen på basis af de lokale husmands-, husmoder-, skytte- og vælgerforeninger.

Tiderne skiftede, og sædernes ændredes i de hektiske 60'ere. Folk fik bil og tv og andre „udensogns“ gøremål, så interessen for arrangementer i Skovhus dalede.

Efter kommunesammenlægningen blev halvdelen af Bløvstrød kommune den 1. oktober 1970 sammenlagt med Hørsholm.

Bestyrelsen for Skovhus benyttede lejligheden til frit at overdrage huset til Hørsholm kommune, mod at det stadig skulle benyttes til sit egentlige formål. Beboerne og de oprindelige interessenter skulle tages med på råd, hvis kommunen på et tidspunkt ville ændre husets status eller ønskede at afhænde stedet.

I 1997 satte Hørsholm kommune Skovhus til salg uden at spørge nogen, hvilket skabte stor furore hos beboerne i Skovhuses opland. På initiativ af Claus Tjørring blev der nedsat et kontaktudvalg med lokale

Skovhus ved Stumpedysse Hegn er i dag også restaurant.

repræsentanter fra Kettinge, Grønne-gade, Sjælsmark og Storskov, og den tidligere formand for den gamle bestyrelse fra 1970, Jens Røpke, repræsenterede kontinuiteten i arbejdet med at genrejse Skovhus.

Kontaktudvalget gik til opgaven med krum hals og forhandlede med kommunen om vilkårene for at „tilbageerobre“ Skovhus.

Efter et ihærdigt salgsarbejde, hvor Claus Tjørring og co. Kørte rundt i det gamle Nedensogn i hestevogn og aflagde alle beboere visit, blev der solgt 117 anparter à kr. 4.000, og den fornødne kapital var således til stede til at købe huset af kommunen.

Den nye forening „Skovhus“ blev dannet på en stiftende generalforsamling den 21. april 1999.

Huset blev festligt indviet samme år, og borgmester Hanne Falkenstein hejste ved denne lejlighed det gamle Skovhusflag i august 1999. Nu var det så atter beboerne og forpagteren, der skulle skabe liv og aktivitet i huset.

I marts 2002 besluttede generalforsamlingen at åbne for nytegning af anparter, så der kunne skabes økonomiske midler til en gennemgribende istandsættelse af Skovhus.

I dag har Restaurant Skovhus til huse i bygningen og Foreningen Skovhus Forsamlingshus arrangerer aktiviteter bl.a. en spiseklub.

Kilder: Ernst Jensen, Jens Røpke og mange flere af de lokale „skovtrolde“.

□

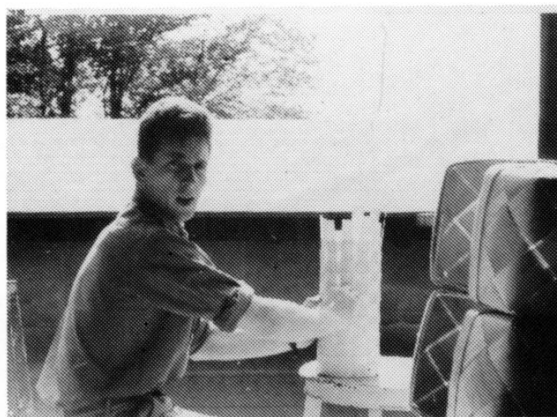
Lillerød Spånkurvefabrik blev startet i 1902 af to svenske brødre, Per og Carl Johansson. Den første 'fabrik' lå på Pr. Valdemars Allé, men efter få år flyttede de to familier til henholdsvis Tokkekøbvej og M. D. Madsensvej. På Tokkekøbvej flettede man kurvene, mens værkstedet på Madsensvej satte hanke på. Man importerede selv fyrrestammer, der efterfølgende blev høvlet til spåner. Stammerne blev opbevaret i et vandhul, indtil de skulle bruges.

LILLERØD SPÅNLAMPER

af Per-Olof Johansson

I 1957 solgte Arvid Johansson, indehaver af Lillerød Spånkurvefabrik på Tokkekøbvej tre grunde fra, og fra o. 1960 var det derfor slut med at have fyrretræ i vandhullet. Vandhul var det kun kort tid derefter, det blev fyldt op og er i dag græsplæne! Arvid Johansson rejste en lagerbygning med ny huggeplads ud mod Banevang og fik gravet et nyt dybt hul i jorden til stammerne.

Omkring samme tid i begyndelsen af 60'erne begyndte den mellemste søn Arne f. 1937 at lave spånlamper i sin fritid af affaldsspåner. Han var blevet uddannet som tømrer hos Ejner Fich på V. Heisesvej, og havde siden arbejdet for forskellige mestre. Det havde altid plaget ham, at der blev fyret med det regulære materiale, som affaldsspånerne udgjorde. Der-

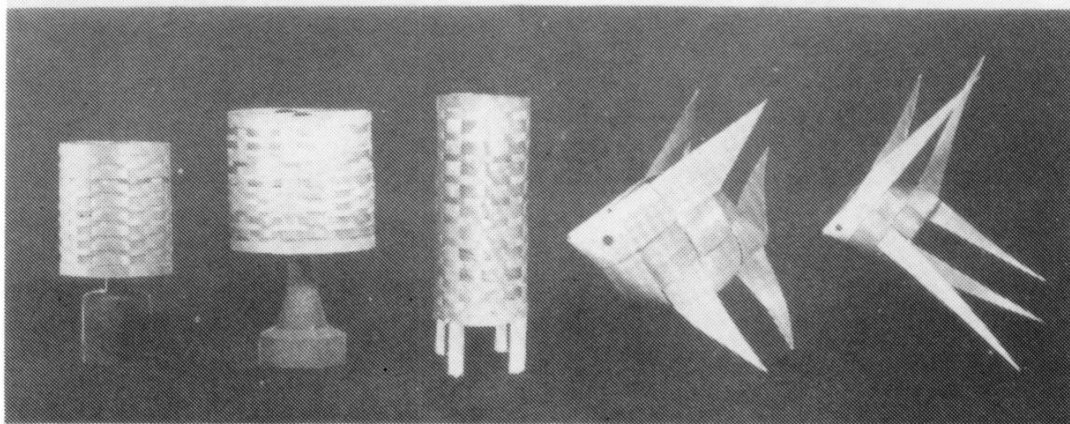
Arne Johansson fletter spånlamper i Lillerød Spånkurvefabrik 1965.

for blev firmaet „Lillerød Spånlamper“ til.

Men hvor mange år blev det nu med de lamper? Ja i 1970 ophørte kurvefabrikken produktionen og Arne overtog bygningerne. Han genoptog produktionen af spånkurve i mindre omfang og fortsatte med at lave lampeskærme. Skærmene var efter egen design, men ikke mere egen end andre lavede noget lignende. En importør i København påstod ligefrem at Arne havde stjålet deres design, hvor det nok nærmere var omvendt. Lillebror måtte derfor tage sit pæneste tøj på og en sort mappe under armen med et par lovtekster og tage til et møde i København. De så helt glade ud over at de slap for sagsanlæg!

Om kundekredsen i starten kan man nok sige, at den i et eller andet omfang var kunder kendt fra kurvefabrikken. Der var i 60'erne opstået en hel branche, der gjorde i salg af kunsthåndværk, her i blandt visse typer af spånkurve, runde kurve, papirkurve, dekorerede kurve, bakke-

LILLERØD SPÅNLAMPER

BORDLAMPER

Nr.	121	122	129	127	128	
Højde.:	23	23	44	50	45	cm
Bredde:	19	24	16	55	35	cm
Pris:						

Katalog med nogle af de mange lamper i fyrrespån.

Arne demonstrerer kurvefletning på Skovvangsskolen i 1974 – her i sin nye stil.

kurve til brød og lignende. Men også mange private kom og købte lamper. For Arne var det sagen at have en enmandsvirksomhed, hvilket gjorde det vanskeligt at leve op til markedets krav med hensyn til leveringerne mængde, og der var det altså, at andre stod parat med plagiater! Arne fortsatte ufortrødent i mange år derefter. Det blev også til deltagelse i Erhvervsudstillingen 1977 på Allerød Rådhus. Han lavede også flere små pjecer med udvalg af modellerne, hvilket er et held i dag, hvor de fleste af lamperne vel er gået heden. Når man bladrer i det første katalog finder man 27 forskellige modeller. Der er hængelamper i mange varieteter, flere typer lampetter, lampeskærme til standlamper, lamper med ben, hvoraf et par store genses på en

Arne Johannsons „udstillingsvindue“ ved kurvefabrikkens hegn mod Banevang i 1974.

repos i en Dirch Passer film. Og så er der flettede fisk, som både blev lavet i helt små størrelser til ophæng som uro og i store størrelser med fatning. Fiskelamperne var populære til børneværelserne.

Siden blev hans produktion så lille, at det ikke kunne betale sig at købe træ hjem. Kravene til træets langsomme vækst er simpelthen sådanne, at nutiden ikke kan leve op til det. Så hvis han i dag laver en lampe eller en kurv, kan det være, den bliver lavet af finer, hvis ikke skæbnen bringer ham en klump høvle-venligt træ. En serie kurve blev ved en sådan tilfældighed lavet som eksperiment af lærketræ. Det lod sig udmærket gøre, selvom spånerne ikke virker så stærke.

Efterskrift: I heftet „Drømmen om Allerød“ har Per-Olof Johansson skrevet en artikel om Lillerød Spån-

kurvefabrik: „Kender du en spånkurv?“. Artiklen findes også i Ask Tidsskrift for dansk Folkekultur 1/1984 samt i engelsk version på <http://home3.inet.tele.dk/johansso/splint.htm>.

Taskekurv og potteskjuler – fornyelser af den klassiske brugskurv.

ARKIVNYT

Et fint fotografi er nået til arkivets billedsamling og indbyder til lidt forklaring: Sommerpensionatet Skovrand lå i skovbrynet hvor Bregnerødvej, nuværende Rødpælevej mod syd går ind i Ravnsholt.

Det virker lidt mærkeligt i dag at

forestille sig et pensionat i dette afsides hjørne, men i starten af 1900-årene var der et anderledes liv i området, hvor landevejen førte til Lillerød med et mere pulserende liv end efter Nymøllevejs afbrydning af byens indfaldsvej fra syd. Billedet er nok fra 1920'erne men huset ligger der endnu, om end noget skjult i skovbrynet. Vi viser et nutidigt billede af det noget ombyggede hus: nyt stråtag i stedet for tagpap, samme pyntebindingsværk og samme flade tagvinkel på længen.

Ole Høegh Post □

JOHN CHRISTMAS

I Nøglehullet nr. 3/2006 fortalte vi om Høveltegårds Journal, hvori en unavngiven person fra Høveltegård fortæller om sine egne oplevelser og de rygter, der florerede i forbindelse med englændernes besættelse og bombardement af København i 1807. Høveltegård var i 1807 ejet af englænderen John Christmas, der i Journalen omtales som „Captainen“. I juli blev Arkivet kontaktet af en efterkommer til Christmas, der efterlyste fotografier af Høveltegårds gamle hovedbygning, og efter lidt skriven frem og tilbage modtog vi en affotografering af et maleri af John Christmas. Billedet er malet af F. C. Gröger i 1815 og hænger i dag på Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg.

John Christmas var født i 1753, men snød sig fire år yngre, da han kom til Danmark i 1790. Han havde gode forbindelser i Madras og Calcutta, og hans første rejse under dansk flag var som supercargo på skibet Mathilde Marie 1788-1790. Han opererede fra København på opfordring af det store københavnske handelshus Blacks Enke & Co., og Kommercekollegiet, der varetog sager vedrørende industri, handel og søfart, udstyrede ham beredvilligt med en dansk søofficersuniform. Desværre måtte han kun bære uniformen syd for Ækvator! Efter endnu to Indiensfarter, begge gange som kaptajn, slog han sig ned i København, hvor han levede som en

rig mand. I 1799 købte han Høveltegård, som han solgte i 1814, men igen overtog i 1820 og beholdt frem til sin død i 1822.

Vi ved ikke, om John Christmas nogensinde har boet fast på Høveltegård. I folketællingen 1801 står han opført som grosserer, og han og familien boede i det nuværende Wedells Palæ i Ny Kongensgade. På Høveltegård er der en forpagter Ogilvie i 1801. Ifølge et opslag på Wikipedia var Christmas ejer af Wedells Palæ fra 1800-1804. På grund af krig, statsbankerot med mere kommer den næste folketælling først i 1834, og da har boet efter John Christmas for længst solgt Høveltegård.

Kilder:

Dansk Søfarts Historie 1720-1814, Bd. 3

Susanne Christmas

Wikipedia: Wedells Palæ

HVAD BESTILLER EN BESTILLINGSMAND?

Spørgsmålet er relevant, da der i Bløvstrød sognearkiv dukker to protokoller op.

Den ene hedder:

Protocol for

Wandsynsmændene i Blaustrød Sogn
og har på første side følgende tekst i smuk håndskrift:

Denne Protocol autoriseres hermed til Forretnings-Protocol, for de i Forordningen af 29. Juli 1846 omhandlede Synsmænd for Blaustrød Sogn i Henhold til bemeldte Forordnings § 38.

Blaustrød Sogneforstanderskab
den 26. Juli 1847

Schrøder Jens Nielsen Ole Paulsen
M. Seierø

Niels Jensen Peter Jensen Anders
Pedersen

Den anden protokol hedder:

Bloustrød Sogns Bestillingsmænd
Den indeholder navne på 15 forskellige *Bestillingsmænd*, udpegede af sognerådet og hvilke perioder de virkede i. Listen omfatter bl.a.:

Hegnsmænd fra 1872

Jordboniteringsmænd fra 1875

Vandsynsmænd fra 1874

Brandfogder fra 1872

Taxationsmænd fra 1872

Stævningsmænd fra 1873

Vurderingsmænd fra 1875

Snefogder fra 1880

Ligsynsmænd fra 1886

Men hvad bestiller en bestillingsmand? De her nævnte titler siger jo nok, hvad det handler om, men hvad vil det sige at være bestillingsmand? I „Ordbog over Det Danske Sprog“ hedder det at en bestillingsmand er en tjenestemand, der udfører et underordnet hverv, og ikke har kongelig udnævnelse. Eller en tjenestemand, der har et underordnet hverv i kommunal eller privat tjeneste.

I „Dansk kulturhistorisk Opslagsværk“ står der om bestillingsmænd: Andre offentlige opgaver også kaldet byens bestillinger udførtes ved borgerligt ombud.

Protokol nr. 1 indeholder netop navnene på forskellige bestillingsmænd, og hvilke perioder, de var valgt (udpeget) til at virke i. De var valgt af sogneforstanderskabet – senere sognerådet – som regel for 3 år, altså offentligt ombud, som man kun kunne nægte hvis man var fyldt 60 år.

Et eksempel fra protokol nr. 1 viser, hvor omhyggeligt „Forretningerne“ blev registrerede, eksemplet er protokollens først refererede „Forretning“ og lyder:

Efter Begiering af Eierne af Julemosen haver vi edssvorne Beskikkede Synsmænd været Tilstede ved en Synsforretning Fredagen d. 13 August 1847 angaaende et Vandløb fra

bemelte Mose hvorved vi og 3 Vedkommende vare tilstede hvorpå Forretningen blev bestemt til Alle vedkommendes Tilfredshed saaledes

1. En Stenkiste (et firkantet rør af groft tilhuggede stenkvadre under en vej) som er sammenfaldet paa deres Kierkevej der gaar over bemeldte Grøft bør omsættes paa det Offentliges Bekostning.

2. Grøften langs og gennem Niels Jensens Eng blev udvidet til 6 Allens Brede Hvor for eieren blev tilstaaet en Godtgørelse af 7 Daler Aarlig. Deels for Grøftens Udvidelse af 4 Allen over det Maal som ved et Landvæsens møde 1830 blev bestemt og tillige for Engens al for stærke Udtørring.

3. Og Grøften langs med Christen Hansens Enges Lod som blev uddybet til 7 à 8 Allens Brede hvorfor han blev tilstaaet 4 Daler Aarlig.

At Jørgensen, Christian Maaritsen og Jakob Jørgensen blev tilstaaet ver 1

Daler Aarligt som Alt betales til hvert Aars Mikkelsdag. Og tillige var Lodseierne i Julemosen villige til at udrense og bortkaste Jordvolden 1 Allen fra Grøftekanten saaledes at den kan udtørres og saaes og tillige at rense Grøften til hvert Aars 1. Mai.
Ludserød d. 13. August
Jørgen Olsensen Poul Jensen

Så meget om de to gamle protokoller fra Blovstrød, og hvad de kan fortælle om, hvad en bestillingsmand bestiller.

Kilder: Blovstrød sognearkiv. Det Danske Sprog- og Litteratur Selskab: Ordbog over Det Danske Sprog. Dansk Historisk Fællesforening: Dansk kulturhistorisk Opslagsværk.

Per J. Jørgensen □

EFTERLYSNING

Arkivet vil stadig meget gerne modtage fotos, programmer, udklip og andre oplysninger om lokale kor, orkestre, bands og musikgrupper. Vi kan kontaktes via mail på adressen LAFAK@LAFAK.dk eller på tlf. 48170891 mandag-torsdag mellem kl. 9 og 13.

AFSKED MED MADSSENS VEJ:

Med nedrivningen af bagerhjørnet forsvandt som nævnt andetsteds de sidste rester af Mads Daniel Madsens vej mellem stationen og Frederiksborgvej. Det har alle vidst i lang tid, og alle gode mennesker har for

længst opgivet kampen mod vindmøllerne!

For lokalhistorikere er bare at fortælle om, hvordan der engang så ud i Lillerød. Heldigvis har vi mange billeder – og optager hele tiden nye – af området. Som oversigt viser vi derfor (igen) dette gode luftfoto fra begyndelsen af 1950'erne, længe før næsten alle bygninger på billedet forsvandt. ►

*Handelsbanken fik ny bygning i 1979-80. Man kan vel ikke påstå, at den gamle funkis-inspi-
rerede bygning var særlig køn på billedet fra 1970. Den nye fulgte stilen for det meste nybyggeri
i butiksgaden: Gule sten med dekorative buestik .*

Bikuben flyttede ind i forretningsbygningen på nr. 13, den der engang var sygekassekontor, kaffe & the-butik, skrædder mv. Den gamle rødstensbygning blev malet hvid, men blev nedrevet i 1982. Sammenlagt med nabogrunden fra den smukke villa på nr. 15, blev der plads til et rigtig stort forretningshus med mange lejemål, incl. førstesalen og loftetagen.

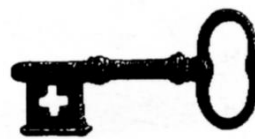
Returneres ved varig adresseændring

LFAKs firmamedlemmer: 2007

Allerød Autoophug	La Strada Herretøj
Allerød Bog & idé	Laser Tech. Services A/S
Allerød Elektrikeren	Lokalbanken Lillerød
Allerød Foto 2 Aps.	Lynge Handelsforening
Allerød Fysioterapi og Træning	Marianne Møllebro – ejendomsmægler
Allerød Handelsforening	Nejstgaard & Vetlov, Statsaut. Revisions-A/S
Allerød Planteskole	Carl Nielsen & Søn A/S
Allerød Vinhandel	Nordea Allerød
Bedre Bad Allerød-VVS Aps	Nybolig Lillelund
Bilhuset Allerød ApS	PC-assistance
BoRent Hjemmeservice Aps.	Axel Rasmussen & Søn A/S
Brillehuset	Rosmosegårds Beboerforening
danaconsult.com	Schouboefonden
DPA Microphones A/S	Skjoldburne
AOC Engholm	K. Thomsen El-installation A/S
Karin Hermansen Guld – Sølv – Ure	
Krukkerne Blomster og Vin	

Lokalhistorisk Arkiv og Forening i Allerød Kommune, Kirkehavegaard, Kirkehaven 10, Lillerød, 3450 Allerød, tlf. 48 17 08 91. Åbningstid: Tirsdage kl. 9.00-13.00, samt efter aftale med arkivleder Birthe Skovholm.

Henvendelse kan også ske til:
Ole Høegh Post (formand) tlf. 48 17 53 26 (kun aften),
Wolthersvej 6, Lillerød, 3450 Allerød.

Arkivets e-mailadresse: LFAK@mail.tele.dk – Hjemmeside: www.lafak.dk.

"Nøglehullet" er foreningens og arkivets medlemsblad. Redaktion: Birthe Skovholm og Ole Høegh Post. Tryk: Preben Jensen.

Oplag: 450 ekpl. ISSN 0905-4146.

September 2007.

Alle kortudsnit har Copyright Kort og Matrikelstyrelsen, Rentemestervej 8, 2400 København NV.

Fotos med kendt fotograf: Karen Andersen s. 6 – Arne Buch s. 8 – Handels- & Søfartsmuseet, Kronborg s. 18 – Erik Henningsen s. 22n, 23ø – G. Bjørn Møller s. 5, 22ø – Mona & Ole Petersen s. 13 – Ole Høegh Post s. 1, 6, 10, 11n, 17n, 20ø, 21ø, 23n – Birthe Skovholm s. 3 – Jan Stephan s. 2.